

קול צופיך

מרון הראשון לציון הרה"ג המקובל הא-לקי הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ואתחנן - תשנ"ז - מאת מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

באה רק בשנה החמישית למלך יהויקים בן יאשיה בחודש התשיעי הוא חודש כסלו, שאז התאספו כל העם הרבה מעם ישראל, ובאו גם מערי יהודה וירושלים.

השיעור לעילוי נשמת :

מרון הראשון לציון הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

פרשת השבוע : ואתחנן – שבת נחמו

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תש"ז.

מדרש איכה – והלכות תשעה באב

השיעור מתקיים בליל תשעה באב אחרי התפלה והקינות, הציבור הרב מילא את בית הכנסת הגדול וגם את האולם של בית המדרש, וצפו במעגל סגור במסכי ענק בשיעור יחד עם כל בית ישראל. השיעור נמסר על ידי שהיה המתורגמן קורא את הפסוקים עם פירוש רש"י ורבנו מרחיב בקול נהי וקינה לשבור את הלב ולשוב בתשובה.

איכה ישבה בדד.

בפתיחת מגילת איכה (איכה א' א') כתוב **"איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה רבתי בגוים שרתי במדינות היתה למס"**. רש"י כותב (שם ד"ה איכה) ירמיה כתב ספר קינות היא המגילה אשר שרף יהויקים על האח אשר על האש והיו בה שלש אלי"ף ביתו"ת, איכה ישבה בדד, איכה יעיב, איכה יועם, שוב הוסיף עליו אני הגבר, שהוא שלש אלי"ף ביתו"ת שני (ירמיה לו) ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה שלש כנגד שלש"י. (כלומר, שמגילת איכה כתובה כל פרק שלה בסדר א' ב', פרק א' איכה ישבה, פרק ב' איכה יעיב, פרק ג' אני הגבר ראה עני, ופרק ד' איכה יועם זהב. ופרק ג' משולש בא' ב' שבו, שכל אות מחולקת לשלש פסוקים המתחילים בה. ועיין בשפתי חכמים שמביא בשם רבי יוחנן (סנהדרין פרק חלק) שמה שנכתבה בא' ב' הוא מפני שעברו על התורה שנתנה בא' ב')

מגילת איכה כתבה ירמיה כדי שישונו העם בתשובה.

ספר הקינות המוזכר ברש"י, מובא בירמיה. כתוב בנביא ירמיה (!) והיה בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיה מלך יהודה אמר לו ה' לירמיה קח מגילה ותכתוב את כל מה שאני אומר לך". ואמר לו ה' תוכחה על המצב של ישראל, על המצב של יהודה. "ואולי ישמעו בית יהודה את כל הרעה אשר אנכי חושב לעשות להם למען ישוב איש מדרכו הרעה וסלחתי לעוונם ולחטאתם". היו מ"ח נביאים שהתנבאו על כל הגזרות שנגזרו עליהם. עד שבסוף היה ירמיה עומד ומוכיח את ישראל ברחובות, והיה הנביא צפניה עומד ומוכיח את ישראל בבתי כנסיות, והיתה חולדה עומדת ומוכיחה את הנשים, הם עמדו והזהירו את ישראל שעליהם לחזור בתשובה כדי שלא תפרוץ בס הרעה. בזמן יהויקים היו שרים שלבם נשבר, אבל המלך יהויקים היה רשע והקשה את לבו. בזמן צדקיה היו אנשים רשעים וצדקיה נגהר אחריהם. בראות ירמיה הנביא את הרעה שהולכת ובאה על ישראל, וכמה שהרחיקו לכת מדרך ה', ביקש לכתוב להם מגילה ובה דברי תוכחה ומוסר, ודברי הנבואה על ההולך ומתרחש על העם. רצה ירמיה שיקראו אותה לפני העם, כדי שישמעו וישונו מדרכם הרעה. ירמיה עצמו לא יכל ללכת לעם ולקרוא את המגילה באזניהם שכן באותה תקופה תפסה אותו המלכות, וזרקו אותו לתוך טיט היות עד שנתקשה הטיט ולא יכל בשום אופן לצאת משם, והיו צריכים לתפוס אותו שלשים איש והוציאו אותו משם בכח רב, ולאחר מכן נתנוהו בבית הסוהר בחצר המטרה. מה עשה, קרא לברוך בן נריה ואמר לו לכתוב מה שאומר לו וציהוהו ללכת ולקרוא את המגילה באזני העם, לפי שהוא עצמו לא יכל כלל לצאת מבית האסורים ורגליו היו כבדות.

המגילה נקראה לראשונה בחודש כסלו.

ביקש ירמיה מברוך בן נריה שילך לקוראה להם ביום צום שבו מקובצים כל העם בבתי הכנסיות וישמעו, אולי ישמע את קול שיעתם ותפלתם שמתפללים בצומות, ויתנו העם לבס לחזור אל ה' ולשוב מדרכם הרעה. ואכן כך עשה, וציפה לזמן שבו הרבה אנשים מקובצים יחד. הזדמנות זו

דברי המגילה הגיעו עד השרים והמלך.

ברוך בן נריה עולה לחצר העליון פתח השער בית ה', וקורא את המגילה היא מגילת איכה באזני העם. שומעים כל העם את התוכחות ונשבר לבם. נתנו כל העם קולם בבכי ולבם בתשובה. היה שם איש שהיה לו קירבה לחצר המלוכה ולשרים, וקראו לו מיכיהו בן גמריהו בן שפן, ושמע את כל דברי ה' מעל הספר. בשומעו את הדברים ירד אל לשכת הסופר שם היו כל השרים ואמר להם שעומד כאן שליחו של ירמיה הנביא וקורא מגילה ובה תוכחות, לפני העם. היה שם אלישמע ואמר להם שהוא היה שם ושמע מה שקרא ברוך בן נריה, אבל השרים שנשאר בבית המלכות בלשכת הסופר לא שמעו ולא יודעים את תוכן המגילה. שלחו לברוך בן נריה שגם הם רוצים לשמוע את דברי האגרת. שלח להם את יהודי בן נתניהו ובקשוהו לקרוא בפניהם את המגילה שגם הם רוצים לשמוע ולתת לבם לשוב בתשובה. וכשומעם נפל פחדם איש אל רעהו, ואמרו לברוך הגד נגיד למלך, והנה אילו היה הה' נקוד בחטף פתח היינו אומרים ששאלו אותו אם לומר למלך, אבל הה' נקודה בפתח, וזו עובדה שאמרו לו שחייבים לומר למלך. קריאת המגילה לפני המלך.

כשמוע ברוך בן נריה את דברי השרים אמר להם ללכת ולומר למלך את דברי המגילה. והיתה סכנה גדולה לקרוא את דברי המגילה לפני המלך, שבשומעו דברים אלו בודאי ירצה להרוג את ירמיה ואת ברוך בן נריה. אמרו לו לך תסתיר אתה וירמיה שאיש לא ידע מקום מחבואכם, ועליכם לזהר מהמלך. אחר כך באו השרים למלך ואמרו לו שברוך בן נריה שקרא את מגילת איכה. ביקש המלך שיביאו לפניו את המגילה ושיקראו אותה בפניו. באותה העת, בחודש כסלו בו היה החורף בעיצומו, ישב המלך בחדר בית החורף. בא לפניו אלישמע מלשכת סופרי המלך ומסר את המגילה ליהודי בן נתניהו, וקרא באזניו ובאזני השרים את המגילה.

קריעת ושרפת המלך את המגילה.

"ויהי כקרוא יהודי שלוש דלתות וארבעה (כלומר שלוש פסוקים וארבעה), יקרעה בתער הסופר, והשלך אל האש אשר על האח, עד תום כל המגילה על האש אשר על האח". בפסוק הראשון והשני והשלישי וגם הרביעי שקראו בפניו, שתק ולא הגיב כלום. אבל בהגיעם ובשומעו את הפסוק החמישי כעס וקם ושרף את המגילה היא מגילת ירמיה היא מגילת איכה. ומבארים חז"ל את העניין כך. כאשר קראו לפניו את הפסוק איכה ישבה בדד העיר רבתי עם, אמר אני מלך ולא אכפת לי שאני לא נפגע מהנבואה הזאת ולכל היותר שעם ישראל ילך לגולה. המשך וקרא פסוק שני שכתוב בו בכה תבכה בלילה, גם התעלם ואמר שיבכו ולא אכפת לו גם מזה, שהוא מלך ולא יבכה. גם בפסוק שלישי שכתוב בו גלתה יהודה מעוני מרוב עבודה, לא ריגש אותו שהרי הוא שמור הוא מלך ולא יאונה לו עצמו כל רע. בפסוק רביעי גם כותב שדרכי ציון אבלות מבלי באי מועד, אמר שלא אכפת לו שלא יבואו. אבל בשומעו את הפסוק החמישי שם כתוב "היו צריה לראש אויביה שלו כי ה' הוגה על רוב פשעיה", שבעצם אומר שהאויבים הם שיהיו לראש ואז הוא כבר לא יהיה מלך, קפץ ברוגזו שלא יתכן שלא יהיה מלך, מיד קפץ וקדר שם ה', קרע את המגילה קרעים קרעים וזרק אותה לאש.

מה גרם ליהויקים הרשע לקרוע את המגילה?!

שואלים העין יעקב וגאון עוזנו ותפארתנו בעל היבן איש חי, הרי גם בפסוקים הראשונים היתה מלכותו מאוימת שהרי אם יושבת בדד שיצאו לגלות אם כן אין הוא ממילא מלך, שאין לו על מי למלוך, וכן מה שכתוב גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה, אם כן אין לו על מה למלוך, וכן דרכי ציון אבלות, ולמה רק כששמע שצריה היו לראש קפץ ושרף את המגילות! היתה גלות שנחריב שלא היה רשע, אלא רק הוריד את ישראל מארצם ונתנם בארץ כארצם ולא רצה לאבדם משום כך. אבל בגלות נבוכדנצר היה שונה שהוא היה מלך רע ואכזר ורצה להרוג אותם ולאבד אותם, לטבוח בהם ולהחריב, אמר יהויקים שגם אם יגלה אותם באכזריות אבל עדיין הוא

קול צופיך

מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבֵּי מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ואתחנן - תשנ"ז - מאת מאת מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

רבות. כשהגיע לגיל מאה שנה, עדיין אשתו חיה והיתה אף היא בת מאה שנה לבסוף מאה שנות חיים, מתה אשתו והוא עודנו חי. התחנן עם אשה שניה, ואף היא חיה שנים רבות עד שמתה, והוא עודנו בחיים. התחנן עם אשה שלישית, ומתה בזקנותה, כאשר הוא עוד בחיים חיותו. התחנן עם אשה רביעית. הלך יום אחד ברחובות ירושלים, עד שהגיע לשערי ירושלים (המקום שבו חלה הקללה של ירמיה על יהויקים שלא יזכה לקבורה). ראה שם גולגולת ישנה ויבשה לגמרי ושיער שהיתה בת שמונה מאות או אלף שנים. ראה וכתוב על ראשה של אותה גולגולת, "זאת ועוד אחרת". אמר זקנו של רבי פרידא, משמע, שזו הגולגולת של יהויקים.

אמר, סוף סוף זה מלך ונחלוק לו כבוד, שלא יהיה זרוק ברחובות. מה עשה, חפר חפירה באותו מקום שמצא את הגולגולת, טמן אותה באדמה, וכיסה אותה בעפר. פתאום ראה שהגולגולת צצה ויוצאת מחוץ לאדמה, מחוץ לאותו מקום שטמן אותה בתחילה. אמר, שמא לא יכול להקבר בזה המקום, לקח את הגולגולת וטמן אותה במקום אחר. גם שם צצה מתוך מקום קבורתה הטרי ויצאה מהאדמה. ראה שמתקיימת בו אותה הקללה במלואה, שנקבר כמו חמור, והושלך ונסחב ממקום למקום ועל אף הכל גם אין לו קבורה. אמר אותו זקן, בכל אופן מלך הוא, ואי אפשר להשאירו כך בבזיון נורא. היה לו בכיסו צעיף נאה, הוציאו מכיסו ועטף בו את הגולגולת לגמרי וקשר אותה. אמר, אניח אותה בביתי עד שאלך לישבה לשאול מה עלי לעשות עם גולגולתו של אותו מלד רשע ומקולל, שהרי אי אפשר לו לקבור אותה, שאמנם רובצת עליו אותה הקללה, אבל סוף סוף היא של מלך, ואולי יצליח לפענח מה שכתוב "זאת ועוד אחרת". הלך לביתו כדי להניח את הגולגולת עד שילך לישבה לשמוע איך יפול דבר, נכנס לביתו וחבילתו העטופה בצעיף הנאה בידו, הניחה בארון והלך לישבה לשאול מה יעשה. כמו שחשב בתחילה לעשות. ראתה אשתו שנכנס עם חבילה נאה, אמרה, שמא קנה לי איזה מתנה יפה ורוצה להפתיעני.

הסתקרנה ופתחה את קשר החבילה כדי לראות מה מסתתר שם. ראתה שיש שם גולגולת, ונבהלה מאוד. לא ידעה את נפשה, ותהתה לדעת מה בעלה עשה, ואיך הגיעה אליו אותה הגולגולת. הלכה וקראה לשכנתה, שהיתה פחיתת וחכמה. הביטה השכנה וראתה שיש כיתוב על הגולגולת וכתוב בו "זאת ועוד אחרת". אמרה לה השכנה לאותה האשה, הן את אשתו הרביעית של אותו זקן, הביטי וראי שאין הוא שוכח את אשת נעוריו אשתו הראשונה, והנה הוא עדיין שומר עליה. אמרה לו השכנה שתראה אף היא מה שכתוב בגולגולת "זאת ועוד אחרת", וזה מוכיח שהצדק עמה, וזה ביאורם של דברים, שהוא אומר שזוהי גולגולתה של אשתו הראשונה, וכל אשה שתבוא אחריה תמות כמוה. כעסה האשה על המחשבות שחושב בעלה, וכמו ש"הטיבה" השכנה לפענח את מה שכתוב על הגולגולת. מה עשתה, השליכה את הגולגולת באש של התנור הבוהר ונשרפה הגולגולת כליל. אדהכי והכי חזר זקנו של רבי פרידא מהישיבה, וראה שאין את החבילה במקום שהניח אותה בארון. אמר לאשתו איפה הגולגולת, מה עשית בה? צעקה האשה, ככה נאה לעשות, אתה עדיין קשור וזוכר את אשתך הראשונה, ואתה מייחל לנשותיך האחרות שימותו כמוה!! אמר לה מה עשית עם זה? אמרה לו זרקתי אותה לתוך האש ונשרפה שם. אמר זקנו של רבי פרידא, יהויקים יהויקים, כך כתוב בגולגולת שלך זאת ועוד אחרת, עתה נודע מה כונתם של דברים. לא רק שלא תראה קבורה ותושלך בחוצות כמו חמור, אלא עוד זאת שתקבל מידה כנגד מידה. כמו ששרפת את המגילה, כך סוף זמן יבוא וְלוֹ אֵף אַחֲרַי כִּמּוֹ מֵאוֹת שָׁנִים שֶׁאַתָּה גַם כֵּן תוֹשֵׁל בָּאֵף, בַּתְּנוּרָה, תִּבּוֹא אֵשׁה וּבִישׁוּעוֹת" תזרוק את גולגולתך גם כן לתוך האש.

איכה ישבה בדד.

מבאר האלשי"ך הקדוש, על הפסוק איכה ישבה בדד. משל לאשה עשירה מאוד, בעלת נכסים רבים ועושר רב, וגם היתה לה משפחה גדולה, היה לה את בעלה, את כל בניה, את כל בנותיה, חתניה וכלותיה גם היו עמה וחיו אתה בשלום, היה לה כל הנחת והשלחה שבעולם. והנה יום אחד מת בעלה. התחילה לבכות וליילל על מות בעלה. התחילו לנחם אותה ואמרו לה על מה את בוכה, הלא עדיין כל בניך ובנותיך, חתניך וכלותיך עמה, ואף

גולה עמם והוא מלכם גם בגלותם. אבל כשמע שאויביו הם המלכים, אז התעורר ואמר מי אמר דברים אלו, ה'! מיד קם וקדר שם ה' וקרע את המגילה קרעים קרעים, וזרק אותם לאש.

כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו.

עוד פירוש מביא גאון עוזנו ותפארתנו בעל היבן איש חי, שרוגזו של יהויקים קם ונתעורר דוקא בשומעו שלא יהיה מלך, משום שידע שכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו. אמר יהויקים שכיון שכל עוד הוא מלך ינצל מעונש חמור שהרי יש לו תרוץ טוב לרשעותו, שיש לו יצר הרע גדול. אבל ברגע שלא יהיה מלך אלא הוא כמו כל אדם, גם יצרו קטן ביחס למה שהיה והקטרוג עליו גדול, פחד וקרע את המגילה.

משריפת איכה למדו קריעה על ס"ת.

והנה יהויקים היה צריך לקרוע את לבבו הערל בשומעו את דברי הנבואה, ולקיים בו את הפסוק קרעו לבבכם ואל בגדיכם. אבל הוא, במקום זאת, קרע את המגילה, הוא פחד ונלחץ ונסחף בפחדו וקרע את המגילה. וכתוב שם בפסוק "ולא פחדו ולא קרעו בגדיהם, המלך וכל עבדיו השומעים את כל הדברים האלה, וגם אלנתן וגמריהו יפגעו במלך לבלתי שרוף את המגילה, ולא שמע להם", מכאן דרשו חז"ל שהרואה ספר תורה שנשרף או ספר תורה שנקרע בזרוע, צריך לקרוע. וכן כל מי שרואה ספר תורה שנפל חייב לצום. וכן אם נפלו לאדם תפיליו חייב לצום, ואם לא יכול, צריך לשאול רב. מפסוקים אלה למדו את דיני הקריעה.

משל לחולה ששרף את המרשם של הרופא.

ואמרו חז"ל משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה חולה והלך לרופא שירפאהו. נתן לו מרשם שילך ויקנה את התרופות הכתובות בו. הלך אותו החולה ושרף את המרשם, האם יוכל להיות בריא? הרי ישאר חולה! כך, אמרו חז"ל על יהויקים. כאשר באו להוכיח אותו על ידי נבואה על העתיד להתרחש על ידי הקינות, ואיכה ישבה בדד, ועל מה שיגזר על עמו במידה ולא יחזרו מדרכם הרעה. והוא, במקום ללכת ולהשתמש ב"מרשם" כדי להציל את המצב, קורע את המגילה ושוּרף את שם ה'; וכי יהיה בריא בשביל זה, וכי ינצל מהרעה על ידי זה, הלאו ההפך גרם לעצמו.

פרק שלישי במגילה נוסף לאחר שריפתה.

ראה הקב"ה את מה שעשה יהויקים, ובכל זאת ריחם על עמו. אמר לו הקב"ה לירמיה שוב, וקח לך מגילה אחרת וכתוב עליה את כל הדברים הראשונים אשר היו על המגילה אשר שרף יהויקים מלך יהודה, ולא זאת בלבד, אלא תוסיף עליה עוד פרק ובו יש גם כן שלוש שלוש, וכן עשה, וזהו הפרק השלישי במגילה אשר יש בו גם כן אלפא ביתא משולשת שכל אות חוזרת על עצמה שלש פעמים. בתחילה היה למגילה רק שלש פרקים, פרק ראשון ופרק שני ומה שהיום אצלנו פרק רביעי. נוסף עליו הפרק השלישי לאחר ששרף יהויקים את המגילה הראשונה.

עונשו של יהויקים.

ותדע, שהקב"ה לא שתק ליהויקים על אשר עשה, והפנה את לבו מאחרי ה', עד אשר היה מסוגל לעשות מה שעשה למגילת התוכחה היא מגילת איכה, שהשליך אותה לאש ושרף אותה שם. אמרו לו ירמיה ליהויקים, יהויקים יהויקים! אתה שפכת דם נקי, אתה חללת שבת, אתה השתחוית לפסל, "לכן כה אמר ה' אל יהויקים בן יאשיה מלך יהודה, לא יספדו לו הוי אהו אחות, לא יספדו לו הוי אדון והוי הודו, קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשער ירושלים". כלומר שלא יזכה להספד הראוי למלכי ישראל ל פשוטי העם, אלא גופתו תהיה בזויה כחמור, ולא יזכה לראות קבורה כלל, אלא יושלך מהלאה לשערי ירושלים. ובאמת, סוף דבר שקללה זו נתקיימה במלואה, ואף יותר מזה. עשה הקב"ה והתגלגלה לידיו של אחד מגדולי זקני ירושלים, זקנו של רבי פרידא.

"זאת ועוד אחרת" נתקיימו ביהויקים.

חז"ל מספרים על זקנו של רבי פרידא, שזכה לאריכות ימים גדולה, וחי ארבע מאות שנה. הוא התחנן עם אשה, אשתו הראשונה, וחי אתה שנים

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבַּ מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ואתחנן - תשנ"ז - מאת מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יהויקים לא שמע והקשה את לבו.

כאשר היה בא ירמיה בשליחותו של בורא העולם ומוכיח את ישראל על כך, היו כועסים עליו על דבריו, היו זורקים אותו לתוך בור, זרקו אותו לחצר המטרה, ללא לחם וללא אכילה ומחיה. היה אומר להם ירמיה למה אתם כך מגיבים, הלוא אין אלו דברים שלי, אין אני אלא שליח. הלכו ואמרו למלך יהויקים (ולמלך צדקיהו), למה אתה ככה עושה לו, הלוא אין הוא אלא שליח, בשליחותו של מקום, ולמה אתם מתנכלים אליו. הלוא הוא צודק בדבריו, אנחנו חטאנו, אנחנו עוינו, אנחנו פשענו, אנחנו צריכים לחזור בתשובה. הוא בא רק להוכיח אותנו, צדקו דבריו, צדקה דרכו. אבל המלך יהויקים לא שמע לדבריהם, לא ריכך את ליבו אלא נשאר ליבו קשה, ובעקבות דברי ירמיה לא פחדו ולא קרעו בגדיהם.

איכה כבר נאמר לאדם הראשון.

בתרגום יהונתן בן עוזיאל, כותב בבראשית על מה שהקדוש ברוך הוא אומר לו לאדם הראשון איכה אחרי שחטא בעץ הדעת, "אמר ליה מארי עלמה, אספיד מארי עלמא עליהון" ואמר לו איכה. אתה אדם הראשון, ואת חוה, קבלתם פקודה, קבלתם מצוה אחת ודין אחד. קבלתם לאכול הכל, הכל טוב לכם, תשבועו ותהנו. רק פרי אחד בסך הכל הצטויתם שלא לאכול, וכבר נכשלתם. אומר לו ומספיד אותו הקדוש ברוך הוא, איפה אתה בתוך תאוות העולם הזה, וכי בשביל פרי אחד אתה מאבד את כל העולם, את חיך וחיי בניך וזרע וזרע עד סוף כל הדורות? ההספד הזה של איכה, כבר נבא ויצא בעולם כבר בימי אדם הראשון.

קשיות הלב של יהויקים.

תקנו חז"ל לקרוא את איכה בתשעה באב בלילה וכן בבוקר. ואנחנו נוהגים לקרוא אותו עם פירוש, להבין מה שאמר ירמיה. ללמוד את המסר איך הנבואה הזאת היתה בחוש אצל ירמיה, איך שכל פסוק כל מלה וכל טעם של הפסוק, היתה בו נבואה והתרעה על האסון העומד בפתח. ועלינו לזכור ולקונן על מה שיהויקים הקשה את לבו לבל לשמוע, ואיך שלא היה אכפת לו כלום מכל דברי המגילה. אומרים לו "בכה תבכה בליה" ולא אכפת לו. אומרים לו "גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה" ולא אכפת לו. אומרים לו "דרכי ציון אבלות" ולא אכפת לו. אומרים לו "והיא מר לה" ולא אכפת לו. אומרים לו שלא יבואו לבית המקדש וזה לא מענין אותו. אומרים לו "היו כל שערי שוממים" וזה לא אכפת לו. הרי הוא מלך, זה לא נוגע לו כלל. מתי מתחיל להתעניין, כשאומרים לו היו צריה לראש, רק זה מעניין אותך, רק זה כואב לך. ועל זה אנחנו אומרים לו, אם זה מה שכואב לך, תתבונן, אולי תלך בדרך האמת ותשוב מדרך הרעה.

מה שלא עזר ליהויקים צריך לעזור לנו.

הרמב"ם אומר שכל הצומות שצמים אותם, נתקנו להתעורר, ושנתבונן מה ארע לאבותינו בגלל מעשיהם, ושלא נעשה כמוהם כלל לבל יבולע לנו. וכבר אמרנו כמה פעמים שכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו. ועל כך, כמה שהאדם מצטער יותר בצערה של ירושלים ובצער השכינה, בצער חורבן בית המקדש, בצער שעם ישראל מפוזר ומפורד הן בתוך ארץ ישראל והן בכל העולם כולו, מצטער בצערו של משיח, מצטערים בצער של גלות השכינה, אז על ידי זה נשבר הלב. חוזרים בתשובה, שמים על לוח לבנו את הדברים, ואז האיכה שקוראים בא על חשיבותו, בא על מטרתו ותועלתו. או אז הקדוש ברוך הוא מתנחם ואומר שהאיכה אמנם לא עזר ליהויקים אבל עוזר לעם ישראל. ומכיון שכן, אנחנו אומרים ומייחלים שהאיכה הזה יהפוך לששון ולשמחה ולימים טובים.

"בכה תבכה בלילה ודמעתה על לחיה, אין לה מנחם מכל אוהביה, כל רעה בגדו בה היו לה לאויבים". פרש"י: בכה תבכה, שתי בכיות על שתי חורבנים. בלילה, שהמקדש נשרף בלילה, ואמר מר בעת ערב גזרתו בו את האור. דבר אחר, בלילה, לילה של בבית מרגלים בתשעה באב גרמה להם. דבר אחר, בלילה, שכל הבוכה בלילה, השומע קולו בוכה עמו. ודמעתה על לחיה מתוך שהיא בוכה תמידי. כל רעה, אוהביה.

עושר רב לך, אם כן למה לה לבכות, בסך הכל הגיע זמנו לעזוב את העולם ומת. עדיין יש להם מקום להעיר לה שהיא לא צריכה לבכות. לימים מתו כל בניה בחייה, והיתה בוכה מרורים. באו ואמרו לה שעדיין אין היא צריכה לבכות, שכן בנותיה עדיין עמה, וגם העושר לא פג ממנה. לימים מתו אף בנותיה, וגם חתניה וכלותיה, והיתה בוכה ובוכה. אמרה להם שכבר אין להם מקום לנחם אותה שכן כבר אין לה את בעלה, ואף לא את בניה ובנותיה, גם חתניה וכלותיה עזבוה לבדה בעולמה, מה יש מקום נשאר להם לנחם אותה? אמרו לה שעדיין נשאר לה כל עושרה. עדיין מצאה האלמנה השכולה מקום להתנחם ושתקה. לימים אבד אף כל כספה, כל הנכסים הזהב והכסף, ביתה ורהיטיה, ונשארה בלי כלום. התחילה שוב לבכות. באו ואמרו לה עכשו תבכי תבכי, אבל עתה שאין לך כלום, הבכי לא על הכסף והעושר שירדה מהם, אלא על הבנים ועל הבנות, על כך שהיתה עם בעלה כמו מלכה. "שרתי בגויים", כנסת ישראל היתה מלכה בתוך גוים, היתה מולכת על כולם, ועכשו ישבה בדרך. ועתה במצבה, אין מי שידבר אותה, אין מי שינחם אותה, אין מי שיעזור לה, אין מי שיעודד אותה.

העיר רבתי עם היתה למס.

איכה ישבה בדרך העיר רבתי עם. אומר גאון ותפארתנו בעל הבן איש חי, שיש שכל מדינה ומדינה בעולם מוצר מסוים או פרי מסוים ששם גודל או מייצר במיוחד ואין לו אחר ורע במדינה אחרת. יש אשר שם הזהב ואבן הבדולח, יש אשר שם הכסף ויש אשר העופרת. יש מדינות שעושרם מהנפט שיש בה, לכל מדינה העושר מהדבר ששם מייצרים במיוחד. סוחרים היו הולכים לכל מדינה ועיר ששם יש את המוצר שאותו חפשו שנמצא רק שם. אבל ירושלים היתה מקום שממנה יצא הכל ויצרו בה הכל, רבתי בגוים כלומר שאפילו הגוים מכל העולם היו באים ליריד בירושלים כדי לקנות משם במרוכז כל מה שהיו צריכים לחפש בהרבה מדינות מרוחקות זו מזו.

ירושלים היתה כל הזמן הומה מאנשים, שהיו באים לקנות בה כל מה שרצו. ועכשו היתה למס. עכשו היא נרמסת, נשחקת, מפילה ודחוויה. איפה הרבתי? איפה השרתי? איפה הגדלות? איפה הערך? איפה השיבות? איפה המעלה? נפלה מאגרא רמא לבירה עמיקתא. כשהנפילה של אדם היא אישית, הוא מסתגל אליה. אבל כשהנפילה היא חדה ומהירה, אי אפשר לקבל אותה. ירושלים שהיתה רבתי בגויים, שרתי במדינות, במכה אחת היתה למס. במכה אחת יורדת פלאים. על זה אנחנו בוכים מקוננים ומייללים איכה ישבה בדרך.

איכה של ירמיה לעומת איכה של משה ושל ישעיה.

המדרש אומר ששלשה אמרו איכה. משה אמר איכה, איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם. ישעיה אמר איכה, איכה היתה לזונה. ירמיה אמר איכה, איכה ישבה בדרך. אמר ירמיה הנביא, מה שמשה אמר הראשון איכה, מה היתה כונתו, כשאמר איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם, טענתו היתה על כך שיש לו הרבה דינים ומשפטים שלא יכול לעמוד בהם, ובאמת העמיד לעצמו שופטים ודיינים שיעזרו לו ועל ידי זה הוריד מעצמו את העומס. ועל זה צועק ירמיה וכי זה איכה?! גם על מה שאמר ישעיה איכה היתה לזונה, צועק ירמיה ואומר וכי זה איכה, הלוא הוא מתריע על דברים שאולי עתידים להתרחש!! אבל מה שירמיה אומר איכה זה איכה אמיתי, לפי שמה שמשה אמר, זה היה על עומס בדין, ובא בסופו של דבר על פתרונו. מה שאמר ישעיה איכה, היה רק חזון נבואי שעתיד להתרחש אילו... אבל ירמיה צועק אני הגבר ראה עני, כלומר שהוא רואה בחוש את הפורענות והוא מקונן על דבר שכבר קיים!!

אולי יחון את שארית ישראל.

עומד ירמיה ובוכה וצועק, רבונו של עולם, למה בראת אותי והבאת אותי למשימה הזאת, למה אותי חברת לראות בצרתם של עם ישראל, הלוא אני כבר אמרתי מראש שאני לא מתאים למשימה, אני לא יכול ללכת, אני לא יכול לדבר ולהתריע, אני לא יכול להציל. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אל תדאג, אתה תלך ואתה תדבר ותתריע. "אל תחת פן אחיתך". אתה תדבר ותעמוד כחומה, תגיד ותוכיח על זה, ואולי, אולי יכנסו הדברים ללבם ויחזרו בתשובה. אולי על ידי זה יחון ה' את שארית עמו ישראל.

קול צופיך

מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי הַרְבַּ מְרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ואתחנן - תשנ"ז - מאת מאת מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מְרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

להתרחץ. כמו כן אם חייבת אשה לכבס, כגון שצריכים לנסוע בבוקר למחרת, ואין לה בגדים למשפחה, יכולה לכבס כבר במוצאי תשעה באב. אבל בשר ויין שאסור מעיקר הדין ולא רק בגלל מנהג, בודאי שאין להקל במוצאי ת"ב אלא חייב לחכות על ליום אחד עשר למרן או עד אחרי חצות של עשירי לרמ"א.

רחיצה ביום תשעה באב.

בתשעה באב עצמו לא מכניסים אפילו אצבע קטנה למים אם זה לשם הנאה. גם כשנוטלים ידיים בבוקר נוטלים רק עד קשרי האצבעות, ולא שוטפים פנים כלל אלא עם הלחות שעל הידיים מהנטילה מעבירים על העיניים ודי. רק אם העיניים מלוכלכות ובעפעפיים ובריסים יש לכלוך מותר לשטוף אותם. הנשים בתשעה באב בבוקר לא מכינות אוכל ולא רוחצות פירות וירקות, אלא ממתנות עד אחר הצהריים. גם אחר הצהריים אסור לרוחץ ידיים וכד' אלא רק רוחצות את הפירות והירקות כדרך ומה שמתרבות ידיהן לית לן בה, כיון שזה לא לשם הנאה.

עננו בט' באב למרן ולרמ"א.

הלילה אמרנו עננו בתפלה, ובזה נהגנו כמו דעת מרן השולחן ערוך, שלדעתו אומרים עננו גם בתפלת ערבית. לדעת הרמ"א לא אומרים בלילה עננו. כמו כן לדעתו גם בשחרית לא אומרים עננו, אלא רק ש"ץ אומר עננו, ורק במנחה (מחר) אומרים גם בתפלת לחש עננו. ומיהו, המנהג שלנו כדעת השולחן ערוך, שאומרים עננו גם בלילה וגם בבוקר בתפלת שחרית ולכן נאמר אותו מחר בבוקר בשחרית בתפלת לחש.

אמירת נחם במנחה.

בתפלת מנחה אומרים נחם. לדעת הבן איש חי ולדעת הרמ"א אומרים נחם רק במנחה בחזרה בלבד, כלומר שהשליח ציבור אומר אבל לא אומרים אותו בתפלת לחש, וכן רבים נוהגים לומר נחם רק במנחה בחזרה ולא בתפלת לחש. וכותב הבית יוסף בשם האבודרהם שהטעם שאומרים במנחה נחם ולא בשאר תפלות היום הוא מפני שהציתו אש לפנות ערב בבית המקדש, ואז ירושלים היתה בשפלותה, כך אנחנו מזכירים את שפלותה של ירושלים, ומתפללים על תנחומיה בשעת שפלותה ומפלתה. ומטרת תפלתנו היא שהקדוש ברוך הוא ינחם אותנו כשם שאנחנו מתפללים על נחמתה של ירושלים. ועל ידי שנזכור את המצוות שעשו אבותינו, ואת המצוות שאנחנו עושים ביום זה בתשעה באב, ושמצטערים וגם שקיימנו בעצמנו חמשה עיניים, אז אולי ירחם ואולי ירחם.

חולה בתשעה באב אם יאמר נחם.

אדם החולה שחיית לאכול בתשעה באב, האם יכול לומר עננו בתפלה? הנה, לדעת הבן איש חי ולדעת הרמ"א וכן לדעת הגאון מוילנא, גם אדם חולה שאוכל מחמת חוליו יאמר עננו בתפלה בתשעה באב, וגם בברכת המזון.

מנחם ציון במקום בונה ירושלים.

מסיימים את ברכת נחם בברכת מנחם ציון בבנין ירושלים, ולא אומר בונה ירושלים שזה נתקן לומר אותה במקום בונה ירושלים. ובדיעבד, אם אדם טעה ואמר מנחם ציון ובונה ירושלים, למרות שזה שתי ברכות ולא אומרים, אם אמר, לית לן בה.

חמשה עיניים עד מוצאי ת"ב.

לגבי כל חמשת העיניים אין שום הבדל בין אם זה בתחילת הצום בליל תשעה באב, לבין אם זה בסוף הצום, חייבים לנהוג את כל חמשת העיניים עד צאת הצום אחרי צאת היום ממש.

קימה מהארץ אחרי הקינות של שחרית.

יש נוהגים לשבת אחרי הקינות ביום תשעה באב, כדון הם עושים, ומיהו הקולא רק על עניין זה שלא יושבים על הארץ, אבל לגבי נעילת נעליים לא מקילים מחצות היום אחרי הקינות, ואפילו אם התפללו מנחה מוקדם ואמרו נחם.

החורבן בשביעי או בעשירי?

חז"ל אומרים, שבשתי מקומות בתנ"ך מובא סיפור החורבן של ירושלים עם התאריכים, אחד בירמיה ואחד במלכים, אלא שהם שונים זה מזה. במלכים מובא שבזמן שבא נבוכדנצר מלך בבל בחודש החמישי (הוא חודש אב) בשבעה לחודש בשנת תשע עשרה למלך נבוכדנצר מלך בבל, בא נבוזראדן מלך הטבחים עבד מלך בבל לירושלים, וישרוף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית גדול שרף באש, ואת חומת ירושלים סביב נתצו כל חיל כשדים, ואת יתר העם אשר נפלו. בטבת בעשרה בטבת שם מצור על ירושלים. וזה היה בשנה התשיעית למולכו בחודש העשירי בעשור לחודש. ויבן עליה דייק סביב, ותבוא במצור. אח"כ ב"ז בתמוז או בתשעה בתמוז (למאן דאמר) הובקעה העיר. בחודש החמישי בשבעה לחודש כתוב שנכנסו והחריבו את בית המקדש. הנה אנחנו רואים שבמלכים כתוב שהחורבן היה בשבעה לחודש. והמקום השני הוא בירמיה ושם כתוב אחרת. בתחילה כתוב כמו במלכים בחודש החמישי בעשור לחודש בשנת תשע וכו' וישרוף את בית ה' וכו'. והנה כאן בירמיה כתוב שהחורבן היה בעשירי לחודש. וחז"ל שואלים ואומרים שהחורבן היה או בשבעה או בעשירי ואיך כתוב שתי תאריכים שונים?

הפורענות נקבעה בגלל תחילתה.

חז"ל אומרים מכח הקושיה הזאת שבאמת אין סתירה. באמת נכנסו בשבעה לחודש, שתו קלקלו וביזו עד יום תשיעי בערב. בתשיעי בערב אומר הפסוק אוי לנו כי פנה היום כי נטו צללי ערב. זה אומר לנו הנביא ירמיה שכתוב שבעשירי עשו את החורבן, לפי שביום תשעה בערב הציתו את האש ונשרף ביום תשיעי בערב בליל עשירי וביום עשירי, והיתה האש משקיעת החמה לפנות ערב ועדיין למחרת בתשיעי בער עד הלילה והמשך לבעור עוד ביום עשירי. היה רבן יוחנן בן זכאי אומר, אם אני הייתי בדור ההוא של חורבן בית ראשון, לא הייתי קובע אותו אלא בעשירי באב, ולא בתשיעי באב.

לפי שרוב ההיכל נשרף בעשרה באב. ועל זה אומרים חז"ל שאתחלתא דפורענותא התחילה בערב של יום תשעה באב, שאז התחילו לשרוף והשריפה המשיכה והמשיכה עד יום עשירי לפנות ערב. ולכן צמים בתשעה באב, שעיקר הפורענות נקבעה בתחילתה וזהו שקבעו את הצום ביום זה דוקא. ובית שני היה בתשעה באב באמת ובבית ראשון קבעוהו בתשעה בגלל התחלת הפורענות. הירושלמי כתוב שהיו צדיקי וחסידי הדור נוהגים לצום בתשיעי ובעשירי באב. ופעם היה רב נחמן רוצה להחמיר על עצמו ולצום בשני הימים, והיה צם ובוכה ומצטער, ומרוב כאב וצער ואבלות הלך למות. כשראה שכך הוא, הפסיק את החומרה הזאת וביטל אותה.

חומרות של בין המצרים ב' באב.

ועניין זה שאמרנו ששרפת הבית היה בעשירי באב ולא רק בתשעה באב, הוא נפקא מינה למעשה בהלכה. השו"ע כותב שטוב שלא לאכול בשר ולא לשתות יין בעשירי באב. והרמ"א מוסיף שנהגו עד חצות. כלומר שלנוהגים כהרמ"א נוהגים שלא לאכול בשר ולא לשתות יין ביום עשירי באב עד חצות. ולא להנהיגים כדעת השו"ע, צריך להחמיר ולא לאכול בשר ולא לשתות יין כל היום כולו. ולא לעניין אכילת בשר ושתית יין בלבד צריכים להחמיר ביום עשירי או עד חצות או עד למחרת, אלא גם בעניין ברכת שהחיינו שכמו שלא אומרים שהחיינו כל בין המצרים, כך גם לא אומרים שהחיינו בעשירי באב.

גם עניין של כיבוס ותספורת ורחיצה, כותב המהרש"ל שצריכים להחמיר גם כן כל עשירי באב. וכותב המשנה ברורה בביאור הלכה, שלכאורה זה לא מובן מנין לו למרן דברים אלו, הרי לא כתוב אלא בשר ויין, אלא שכיון שפשט המנהג וכבר נהגו, הנח להם. גם בכף החיים כותב שכיון שנהגו נהגו. כלומר שאין באיסור תספורת רחיצה וכיבוס איסור כמו בשר ויין, אלא מנהג בלבד. והנפקא מינה אם זה חיוב או רק מנהג, אומר בעל ספר חוקת עולם, שאם יש לאדם סיבה מיוחדת שבגללה צריך להסתפר או לכבס או להתרחץ, כגון שכבר החמיר על עצמו שלא להתרחץ מראש חודש אב, ועכשו גופו מלא בזיעה וקשה עליו הסבל הזה, אומרים שכיון שכבר ממילא הזיע והצטער כל אותו היום בתשיעי באב, לא חייב להשאר כך אלא יכול

קול צופיך

מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי הַרְבֵּי מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ואתחנן - תשנ"ז - מאת מאת מִן הַרְאִשׁוֹן לְצִיּוֹן הַרְה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

שהתחילה בתשעה באב. הם בכו בליל תשעה באב ואנחנו בוכים בליל תשעה באב.

חז"ל אומרים שבתשעה באב ארעו בו חמשה דברים קשים לאבותינו. חרב הבית בראשונה ובשניה, ועל כן גם בוכים בכפליים, הוכפלו בו הצרות, ואנחנו מכפילים בו את העינויים. חמש עינויים אנחנו מתענים בו. בכה תבכה בלילה ודמעתה על לחיה. אין לה מנחם. יש אדם שמקבל מכה, יש המפסיד ממון, ולי"ע יש שנפטר לו מישהו בבית. באים ומנחמים אותו, באים ומבריאים אותו, בסעודת הבראה. אבל אדם שיש לו אוהבים רבים וידידים, פתאום שוכחים ממנו. אין... (מכאן אין הקלטה).

*רוצים לקבל קול צופיך באמייל כל שבוע !!
שלחו לנו בבקשה באמייל ל- webmaster@harav.org

טיול ביום תשעה באב.

בתשעה באב יש היוצאים לטייל ברחוב, ולא יפה הם עושים. יום זה הוא יום של שברון לב וכובד ראש, יום שצריכים לנהוג בו צער על חורבן בית מקדשנו, וצריכים להרגיש בחוש את גודל האבדה והחסר שיש לנו בלעדיו. ביום זה צריכים לראות ולבכות את המצב שבו אנחנו נתונים, שאנחנו מפוזרים בין האומות במקום להיות מיושבים באדמתנו ביחד כל שבטי ישראל. צריכים לדעת ולראות עד כמה שעד היום הזה סובלים מהמכה ומהצרה הזאת.

שטיפה ונקיון הבית אה"צ.

החיד"א כותב שיש נשים בכמה קהילות שהיו נוהגות ביום תשעה באב אחרי הצהריים, לרחוץ את הבית ולנקותו היטב, גם היו מסיידות את הבית, היו מכינות אוכל לסעודה שאחרי הצום. בתחילה רצה מִן הַרְחִיד"א לגעור בהם, אבל אמרו לו שמה שנהגו כן הוא משום שזמן זה הוא זמן נחם, ואחרי החורבן באה הגאולה וצריכים להתכוון לביאת המשיח, שנולד אה"צ, ואחרי הבכי והצער, אחרי הכאב באה הישועה. כששמע כך החיד"א וראה את כוונותיהם הטובות, אמר להם שיכולות להמשיך במנהג הזה.

קטעי נחמה בקינות.

כשמסיימים את קטעי הקינות, לא אומרים את קטעי הנחמה שבסופם. ורק בסוף הקינות כולם אומרים פסוקי נחמה, וכמו שירמיה הנביא עצמו בסוף המגילה מגילת איכה אמר דברי נחמה. (עוד נגיע אליהם).

הנחת תפילין בשחרית.

יש נוהגים לא להניח תפילין בבוקר בתפלת שחרית. דעת הרמב"ם שמניחים תפילין של יד בלבד. יש שנהגו להניח תפילין בבית לפני שיוצאים להתפלל, וקוראים קריאת שמע, אח"כ חולצים אותם והולכים לבית הכנסת ללא תפילין ומתפללים בלי תפילין בבית הכנסת. יש שנהגו להניח תפילין רק במנחה. והנהגים כמנהג בית אל וכמנהג ירושלים, מתפללים עם טלית ותפילין כרגיל כמו כל יום של כל השנה, ונשארים עמם כל התפלה כולה כמו כל יום, וחולצים אותם רק בקינות, ועל כן גם המנהג שלא לומר את הקינות בתפלה אלא לאחר התפלה ואחר כך חולצים תפילין וטלית ואומרים קינות. למעשה, כל אחד ינהג כמנהגו.

קריאת התורה והפטרה במנחה.

במנחה קוראים פרשת ויחל משה, ואנחנו מפטירים שובה ישראל. יש הנוהגים לומר הפטרה בכל התעניות, צריכים להפטיר דרשו ה' בהמצאו.

תשעה באב הוא צום של יותר מעשרים וארבע שעות שכן מכניסים אותו לפני צאת הכוכבים ויוצא רק לאחר צאת הכוכבים. על כן כתוב בכה תבכה בלילה. משה רבנו שולח מרגלים לרגל את הארץ. ולכאורה יש טענה על ישראל, למה לכם לרגל, הרי הקדוש ברוך הוא הבטיח ארץ זבת חלב ודבש. חוזרים המרגלים ביום ח' באב, וחודש זה פריה. באים למחנה ומוציאים דבת הארץ. התורה כותבת על זה ויבכו העם בלילה ההוא. אמר הקדוש ברוך הוא, אתם בוכים בכיה של חינוס, וכי על מה אתם בוכים, האם אתם בוכים על ארץ זבת חלב ודבש?

הרי אתם בוכים על חוסר באמונתכם!! חייכם, כמו שאומר רש"י כאן שבכה תבכה הם שתי בכיות, על שתי החורבנות, בכה תבכה על שהתחילו לשרוף את הבית כבר בלילה. ומביא רש"י דבר אחר, שבכה תבכה הוא כולל את הבכיה של המרגלים שבכו בתשעה באב וזה גרם להם לשרפת הבית ולבכיה לדורות. אותה הבכיה שבכו בחינם, אנחנו בוכים עכשו לדורות. מאסו המרגלים בארץ חמדה, מאסו בארץ ישראל, והעליבו בתלמידי חכמים גדולה דור, במשה ובאהרן.

היושע וכלב אומרים ה' אתנו אל תיראום, אל תפחדו מהם, אבל הם לא שמעו אליהם ובאים וכופרים בהקדוש ברוך הוא. זלזלו בארץ ישראל. כפרו בטובה. כפויי טובה!! אותה בכיה שבכו המרגלים, עד היום אנחנו סובלים ממנה, וזהו שכתוב בכה תבכה בלילה. הם בכו לחנם ואנחנו עדיין בוכים. הם בכו בתשעה באב ואנחנו בוכים בתשעה באב. זו הפרענות הראשונה

